

ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

THE USE OF ROLE PLAY IN HIGH SCHOOL ENGLISH CLASSES

У статті аналізується проблема використання рольової гри на уроках англійської мови в сучасному закладі освіти. Під час написання статті було визначено загальні теоретико-методологічні підстави для дослідження ефективності використання рольової гри на уроках англійської мови, розглянуто такі проблеми: сучасні тенденції навчання іноземної мови в школі, цілі та завдання навчання іноземної мови у старших класах загальноосвітньої школи, психолого-вікові особливості учнів старшої шкільної ланки, роль та значимість англійської мови в сучасному світі, прийоми та способи розвитку комунікативних мовних умінь; розглянуто рольову гру як форму організації колективної роботи, націленої на розвитку мовних умінь у навчанні іноземної мови, види рольових ігор та їх дидактичні функції, що сприяють розвитку комунікативних іншомовних мовних умінь, методичні засади відбору сфер спілкування та рольових ситуацій для інтенсифікації процесу навчання з використанням англійської мови у рольових іграх. Для аналізу ефективних способів формування мовних навичок та розвиток іншомовних комунікативних умінь у старшокласників на уроці іноземної мови в школі важливо брати до уваги їх психолого-вікові особливості цього етапі. Кожен учитель зацікавлений у тому, щоб знайти оптимальний спосіб вирішення поставленого завдання. Вивчається використання традиційних шляхів та способів впливу на учнів з метою їх ознайомлення з культурою країни мови, що вивчається, впроваджуються нові технології, однією з яких є ігрова технологія. Рольовій грі слід відводити гідне місце на всіх етапах роботи над темою, оскільки вона сприяє розширенню сфери спілкування, а це передбачає попереднє засвоєння мовного матеріалу у тренувальних вправах та розвиток відповідних навичок, які дозволять учням зосередитися на змістовній стороні висловлювання.

Ключові слова: ігрові елементи, уроки англійської мови, рольові ігри, комунікативні навички, колективна робота.

The paper analyzes the problem of using role play in English lessons in a modern educational institution. During the writing of the work, the general theoretical and methodological grounds for researching the effectiveness of using role play in English language lessons were determined, the following problems were considered: modern trends in foreign language learning at school, goals and objectives of foreign language learning in senior classes of secondary schools, psychological and age characteristics high school students, the role and importance of the English language in the modern world, techniques and ways of developing communicative language skills; role-playing as a form of organizing collective work aimed at the development of language skills in foreign language learning, types of role-playing games and their didactic functions that contribute to the development of communicative foreign language skills, methodological principles for selecting areas of communication and role-playing situations for intensifying the learning process using English are considered languages of role-playing games. In order to analyze effective ways of forming language skills and developing foreign language communication skills in high school students in foreign language lessons at school, it is important to take into account their psychological and age characteristics at this stage. Every teacher is interested in finding the best way to solve the given task. The use of traditional ways and methods of influencing students is being studied in order to familiarize them with the culture of the country of the language being studied, new technologies are being introduced, including game technology. The role-playing game should be given a worthy place at all stages of work on the topic, as it contributes to the expansion of the sphere of communication, and this ensures the preliminary learning of language material in training exercises and the development of relevant skills that allow students to focus on the meaningful side of expression.

Key words: game elements, English lessons, role-playing games, communication skills, teamwork.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.22>

Хромова В.С.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри зарубіжної філології
Інституту філології та журналістики
Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Джулай А.О.,
студент II курсу магістратури
Інституту філології та журналістики
Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Постановка проблеми. Основною проблемою методики навчання іноземних мов є підбір і систематизація матеріалів, які відповідають тенденціям розвитку сучасної науки, які швидко змінюються, що особливо важливо в роботі з учнями сучасного закладу освіти.

Гра, яку нерідко сприймають як розважальну форму роботи, «розведення серйозного» матеріалу неформальним спілкуванням, при грамотній методичній організації стала високоефективним способом закріплення матеріалу, методом, що задовольняє вимоги гуманістичного підходу до навчання та тенденцій розвитку вітчизняної та зарубіжної методики.

Проблема пов'язана з необхідністю осмислення проблеми розвитку іншомовних мовних умінь, необхідних для інтенсифікації навчання

старшокласників з використанням рольових ігор, а також у розробці такої методики навчання, яка за допомогою рольової гри сприяла б найбільш ефективному вдосконаленню мовних навичок та умінь, орієнтованих формування комунікативної іншомовної компетенції. Також актуальність дослідження обумовлена завданнями, що стоять перед сучасними вузами загалом та перед мовною освітою зокрема.

Разом з тим недостатньо глибоко вивчено вплив такого інтенсивно-інтерактивного методу навчання, як ігрові технології на співвідношення особистісного, діяльнісного та комунікативного елементів у професійній компетенції вчителя іноземних мов, а також на учня на заняттях з іноземної мови, що становить дуже важливу педагогічну та методичну проблему. Все це визначає

мету справжнього дослідження, якою є розробка та систематизація теоретичних основ та практичного використання рольових технологій на уроці іноземних мов. Недостатня вивченість проблеми використання рольових технологій на уроках іноземної мови пов'язана з тим, що гра, яка використовується під час професійно-орієнтованого навчання будь-якого предмета, дає можливість не тільки удосконалювати вже засвоєні, а й набувати нових знань, оскільки прагнення виграти змушує думати, згадати все пройдене та запам'ятати все нове. Ще однією сприятливою умовою гри є її доступність учням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблемі рольової гри на уроках англійської мови було присвячено багато досліджень. Визначними дослідниками в цій галузі можна вважати праці таких вчених, як Азімов Е.Г., Щукін А.М., Шатілов С.Ф., Пасов Є.П., Зимова Є.І., Китайгородська Г.А., Миролюбов А.А., а також зарубіжних авторів, таких як Ладусс, Андерсон, Лівінгстоун До.

Формулювання цілей статті. В якості цілей даної статті можна назвати наступні:

- розглянути сучасні тенденції в галузі навчання іноземної мови у сучасному закладі освіти;

- дослідити особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників засобами рольової гри.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні явища, що впливають на освітню організацію та поведінкові стратегії вчителя, є причиною відходу від домінуючої раніше «знаннєвої» парадигми та переходу до особистості, від «звітної моделі» до інтерактивних методів.

На думку Л.В.Щерби в центрі уваги сучасних методистів – організація навчання у спільній ігровій, продуктивній, пізнавальній діяльності, тобто колективній предметно-орієнтованій діяльності [20].

Цей напрямок ґрунтується на основних властивостях мови, виділених на основі комунікативної лінгвістики, - комунікативності (мова – знаряддя спілкування), системності (мовні засоби взаємно організовані), функціональності (мовні засоби – для здійснення комунікації, виражають зміст).

У сучасній концепції навчання релевантні такі положення комунікативної лінгвістики [5].

Дискурс утворюється завдяки мовним актам (одинацям комунікативності/навчання). Критерієм відбору мовних актів є мовна інтенція мовця стає, а способом реалізації змісту мовного акта стає мовна модель. Кінцева мета навчання формування комунікативна компетенція. Комунікативна компетенція – це «здатність вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів завдання спілкування у побутовому, навчальному, виробничому та культурному житті; вміння учня користуватися

фактами мови та мовлення для реалізації цілей спілкування, чи здатність реалізовувати лінгвістичну компетенцію у різних умовах мовного спілкування» [23].

Таким чином, ще однією ключовою тенденцією в сучасній методиці -компетентнісний підхід до навчання.

Більше того, у фокусі уваги методичних досліджень сьогодні перебуває орієнтація на міжкультурне спілкування, основу якого надає лінгвокраїнознавство. До програми включені такі аспекти як навчання безеквівалентної лексики, фоновим знанням, невербальним засобам спілкування, фразеології. У методиці намітилася нова парадигма: культура – ціль, мова – засіб [2].

Актуальними на сьогодні є дослідження стратегій оволодіння мовою та вивчення способів придбання та збереження інформації у процесі вивчення. Цій проблемі присвячені праці А.А. Акішина та О.Є. Каган, А.А. Залевської, К. Мангус та інших дослідників [19].

Широке застосування останнім часом набули інноваційні методи, такі як активне навчання, метод повної фізичної реакції, проектне навчання, викладання з використанням мережі Internet, використання мовного портфеля (пакет робочих матеріалів, які надають досвід чи результат навчальної діяльності з оволодіння ІМ).

Примітно, що за кордоном з'явився такий термін, як student-centered approach (підхід, центрований на учні), який реалізується в моделях inquiry-based learning (проблемне навчання) та cooperative learning (коопероване навчання). Цей підхід передбачає ініціативність як вчителя, так і учнів (Додаток 1).

Тобто у світлі сучасних методів змінюється статус вчителя та учня, які переходять до технології особистісно-орієнтованого навчання у щільному співробітництві [8].

Ще одним із інноваційних прийомів є імітаційне моделювання. Говорячи про предмет іноземної мови в школі, слідє відзначити, що майбутній випускник іноді не бачить зв'язку досліджуваного предмета зі своєю майбутньою професійною діяльністю, оскільки засвоєння знань відбувається у штучних ситуаціях. Подібний підхід до навчання забезпечує імітацію елементів професійної діяльності, її типових та суттєвих рис. Як прийоми, що забезпечують підвищення професійної спрямованості вивчення іноземної мови, можуть виступати: спілкування – професійно орієнтований діалог іноземною мовою, аналіз соціальних та професійних ситуацій, виконання школярами творчих завдань з профільним змістом, ігрові ситуації, рольові ігри (далі РІ) [12].

Для досягнення найбільшої ефективності, перераховані вище методи часто використовуються комбіновано.

У зв'язку з потребою опанувати мову в стислий термін в умовах прискореного ритму сучасного життя, з'явилася потреба в інтенсифікації навчання, що досягається завдяки вже згаданим технічним засобам навчання та активізації особистісних резервів учнів.

Особливої популярності набуває інтенсивна методика навчання англійської. Вивчати іноземну мову інтенсивно дозволяє високий рівень шаблонності, оскільки складається з кліше на 25%. Запам'ятовуючи і відпрацьовуючи певне коло «стійких висловів», можна порозумітися і зрозуміти співрозмовника. Інтенсивний метод спрямований на формування «виразної мовної поведінки», дає можливості необмеженого спілкування та максимальної реалізації потенціалу. Кожен учень може відчувати себе особистістю. Основні навчальні прийоми – це діалогічне спілкування та тренінги.

Однак вивчати іноземну мову навіть на найпростішому рівні «за два тижні» складно, а ось за 2 – 3 місяці – набагато реальніше [2].

Біля витоків емоційно-смыслового методу вивчення іноземних мов стоїть болгарський психіатр Лозанов Г.К, який працював із пацієнтами за власним методом психокорекції. Він створював "групи за інтересами", а вивчення іноземної мови було медичним інструментом.

Школа Китайгородської Г.А вже 25 років працює за однойменною методикою, побудованою на поєднанні лозанівських напрацювань з фундаментальним курсом, та приймає як дорослих, так і дітей.

Свій метод Г. А. Китайгородська почала розробляти у 70-ті роки; його витoki - в ідеях болгарського психолога Г. Лозанова, чия методика "повного занурення", або "суггестопедія", тоді набула популярності в багатьох країнах.

Офіційна назва методу Китайгородської – "метод активізації резервних можливостей особистості та колективу". Займаються по ньому лише у групі, можна й у великій. Суть у тому, що на заняттях учні опиняються як би всередині п'єси, написаної для них та про них. Спочатку повторюють її текст за «суфлером» – викладачем, потім їм дозволяється «отсебятини» – побудова власних фраз з урахуванням затверджених структур. Але це не весела імпровізація, а ретельно зрежисована та методично вивірене мовне тренування, де кожне слово та дія несе навчальну функцію [19].

Навчальні посібники та техніка навчання, якою користуються педагоги, ґрунтуються на новітніх психологічних дослідженнях пам'яті, типів свідомості, функцій правої та лівої півкуль мозку та містять елементи навіювання, що дозволяють учням легше вжитися у модельовану на заняттях реальність [8].

Рольова гра – це методичний прийом, який дозволяє розвинути навички та вміння діалогічного

та полілогічного мовлення, розширеного монологічного висловлювання, мовної діяльності учнів, формування навичок самостійного вираження своєї думки іноземною мовою із вживанням необхідних лексичних одиниць та граматичних структур [12].

Основою рольової гри є організоване вчителем мовленнєве спілкування учнів на занятті відповідно до розподілених між ними ролей та ігрового сюжетом.

Варто враховувати, що рольова гра використовується різноспрямовано і векторів її застосування багато: формування аспектів мовної діяльності – тобто фонетичних, лексичних, граматичних навичок; вдосконалення умінь мовної діяльності (аудіювання, говоріння, письмо, читання) та різних компетенцій. Наприклад, для розвитку вміння аудіювання існує триетапне завдання character role-play:

1) Під час перегляду автентичного відео кожному учневі дається персонаж для вивчення.

2) Відео вимикається, учні розігрують своїх персонажів з пам'яті (недослівно).

3) Учні озвучують своїх персонажів під час відтворення відео без звуку.

На думку С.Ф. Шатилова у тому, що навик розвивається у процесі орієнтовно-підготовчий, стереотипно-ситуативний; варіювально-ситуативний етапів навчання, рольова гра застосовна на варіювально-ситуативному етапі [16].

Л.А. Дяченко чітко поділяє поняття рольової гри, сценарію та уявних ситуацій, використовує для всіх трьох видів завдань термін «рольова гра», який у свою чергу в залежності від складності комунікативної задачі включає ігри: контрольовані (controlled role-play), із заздалегідь запропонованими репліками; помірно контрольовані (semi-controlled role-play), із заданим сюжетом та ролями; вільні (free role-play), із заданою темою та розподілом ролей; епізодичні (small – scale role-play), з розігруванням одного з епізодів PI [17].

Більше того, у той час як деякі автори розглядають рольову гру як комунікативне вправу, А.А.Акішин, О.ЄКаган описують можливості рольової гри у проектній методиці [1].

Вищезгадані автори також розрізняють такі види рольових ігор: імітаційні, творчі, ігри-змагання.

Види рольових ігор на уроці англійської можна також виділяти, відштовхуючись від віку учнів: молодший шкільний вік, середній шкільний вік, старший шкільний вік [5].

Для молодших школярів підійде казкова сюжетна рольова гра, використанням ілюстрацій, предметів побутового призначення, іграшок, ляльок. На тему сім'ї, професій, про явища та об'єкти навколишнього світу, про одяг, режим дня і т.п. Для середнього шкільного віку підійдуть сюжетні рольові ігри побутового змісту, на тему навчання, дозвілля, що

відтворюють його реальний життєвий досвід. Для старшого шкільного віку підійдуть імітаційні рольові ігри пізнавального змісту.

У процесі переходу підлітків до старшого шкільного віку підвищується інтерес до рольових ситуацій, що випереджають вже наявний у них життєвий досвід, який готує учнів до майбутньої соціальної ролі. У зв'язку з цим актуальною стає імітаційна пізнавальна рольова гра, в якій у процесі імітації реальних життєвих ситуацій будуть враховуватися правильні та неправильні рішення та розширяться знання про навколишній світ, наприклад, можна імітувати дискусію між школярами та гостями з-за кордону або імітувати ділові ігри.

Рольова гра має великі навчальні можливості. Розглядається нами вид діяльності викликають фізичну та емоційну активність учнів, стимулюють їх уяву та імпровізацію. Гра надає блискучу можливість для вивчення теоретичних та практичних аспектів мови».

Рольова гра створює мотив до спілкування, який непросто створити в навчальних умовах, шляхом відтворення атмосфери спілкування та формування внутрішньої потреби до комунікації.

Більш того, рольова гра сприяє розширенню асоціативної бази при засвоєнні мовного матеріалу за допомогою опису обстановки, характеру дійових осіб, відносин між ними [19].

Мовний матеріал рольової гри «прив'язується» до ситуації безліччю асоціативних ниток, утримується у пам'яті. РІ дає можливість використовувати англійську мову з різною функціональною та стилістичною спрямованістю, виключають повну передбачуваність мовного оформлення. Більше того, для формування іншомовної комунікативної компетенції важливим є здатність ІМ розвивати вміння варіювати форму свого висловлювання, вибирати стиль мови, виходячи з умов мовного спілкування [17]. Безперечно освітнє значення рольової гри, яка шляхом «виконання» ролі розширює психологічний діапазон, що сприяє розумінню інших людей. Завдяки аналізу особистісного ядра ролі підвищується емоційний тонус учня, який позитивно позначається засвоєння іноземної мови.

Рольова гра сприяє формуванню навчального партнерства, а також довіри та взаємодії. Рольова гра будується не тільки на основі діалогу, а й полілогу для її реалізації учні злагоджено взаємодіють, точно враховуючи реакції один одного, допомагають одне одному. Гру можна розцінювати як організаційну форму, що сприяє створенню згуртованого колективу, і в цьому її значення, що виховує [17].

Очевидною перевагою використання рольових завдань є розвиток уяви та творчих здібностей [12]. Для нашого дослідження процесу розвитку мовних навичок із використанням рольових ігор в 10-11 класах середньої школи цінним є те, що

для старшокласників, які прагнуть дорослості, рольова гра дає можливість шляхом імітації реальних ситуацій вийти за межі контексту своєї діяльності.

Таким чином, рольова гра має великі можливості в практичному, освітньому та виховному відношенні як у процесі навчання іноземної мови в цілому, так і для навчання англійської мови учнів старших класів середньої школи зокрема.

Основою рольової гри є організоване вчителем мовленнєве спілкування учнів на занятті відповідно до розподілених між ними ролів та ігрового сюжетом.

Висновки. Рольова гра як один із способів її реалізації містить великий методичний потенціал для навчання англійської мови у сучасній старшій школі.

Вивчається використання традиційних шляхів та способів впливу на учнів з метою їх ознайомлення з культурою країни мови, що вивчається, впроваджуються нові технології, однією з яких є ігрова технологія.

Для старших учнів представлені ігри світоглядного, пізнавального та ділового характеру, однак, можливе проведення та інших ігор залежно від психологічних особливостей групи. При відборі рольових ситуацій для учнів старших класів середньої школи, важливо враховувати віково-психологічні особливості підлітків даної вікової категорії, такі як вироблення світогляду, поведінкова, емоційна, моральна та ціннісна автономія, прагнення до поліпшення комунікативності, потреба в взаєморозумінні, афективність аналітичної діяльності, самовизначення ключові, а також принципи навчання, такі як принцип доступності та наочності, принцип мінімізації мови в навчальних цілях, принцип обліку рівня володіння іноземною мовою, психологічні принципи: мотивації, обліку психологічних особливостей та обліку особистості учнів, принцип ситуативно-тематичної організації матеріалу та ситуативної обумовленості, а також принцип спіралі.

Рольова гра може бути використана в школі як проект у рамках проектно-методики навчання та як мовленнєва вправа для формування граматичних, лексичних та фонетичних навичок та розвитку мовних умінь.

У процесі розвитку мовних навичок найбільше адекватно використання рольових ігор на варіювально-ситуативному етапі розвитку навички, або етапі автоматизації мовних операцій у варіативних мовних ситуаціях.

Відповідно, РІ мають на увазі попереднє знайомство з новим мовним явищем та виконання первинних мовних чи мовленнєвих операцій за зразком, або з опорою на правило, за допомогою мовних та умовно-мовленнєвих вправ на орієнтовно-підготовчому етапі, а також автоматизацію

мовних дій у аналогічних ситуаціях на стереотипізувально-ситуативному етапі.

Автоматизація діалогічних умінь через некомунікативні та умовмовні вправи є початковим ступенем використання рольових ігор. Більш того, було з'ясовано, що чим складніша рольова гра як мовленнєва вправа для непідготовленого діалогічного мовлення, тим вище необхідний її реалізації рівень володіння діалогічною мовою.

Організуючи рольову гру, завдання викладача полягає у підготовці компонентів рольової гри, постановці цілей кожного етапу уроку з застосуванням РІ, організації простору та часу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акішин А.А. Каган О.Є. Що треба знати про викладання англійської, 2002. 256 с.
2. Ананьев Б.Г. Педагогічні додатки сучасної психології. Хрестоматія вікової та педагогічної психології, 1981. 13 с.
3. Бім І.Л. Навчання іноземних мов – пошук нових шляхів, 1989, №1. 28 с.
4. Божович Л.І. Особистість та її формування у дитячому віці, 2008. 400 с.
5. Бурмакіна Л.В. Рольові ігри під час уроків англійської, 2014. 144 с.
6. Бурменська Г.В., Захарова Є.І., Карабанова О.А. Віковопсихологічний підхід у консультуванні дітей та підлітків. Видавничий центр «Академія», 2002. 416 с.
7. Введення у комунікативну методику навчання англійської. Посібник для вчителів України, 1997. 44 с.
8. Гейбель Н.А. Англомовна лексика в сучасній українській мові. Питання філології та методики викладання іноземних мов, 2002. с. 17–22.
9. Голштейн Я.В. Групова взаємодія як чинник успішності оволодіння іноземною мовою. Психолого-педагогічні аспекти інтенсифікації навчальної діяльності, 1983. с. 40-52.
10. Гольдштейн Я.В. Метод активізації як умова підвищення ефективності педагогічної діяльності, 1982. С. 45-53.
11. Давидов В.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія. *Просвітництво*, 1979. 288с.
12. Давидов В.В. Проблеми навчання. *Педагогіка*, 1986. 240 с.
13. Жаркова, Т.І. Тематичний словник методичних термінів з іноземної мови навчально-методичний посібник, 2014. 320 с.
14. Залевська А.А. Питання теорії оволодіння другою іноземною мовою у психолінгвістичному аспекті, 1996. 195 с.
15. Зимова І.А. Педагогічна психологія. Підручник для вишів. Вид. Друге доп, корпорація «Логос», 2000. 384 с.
16. Методика навчання мовленнєвому спілкуванню іноземною мовою. Видавництво «Ікар», 2011. 454 с.
17. Фоломкіна С.К. Навчання читання іноземною мовою у немовному вузі, 1987. 207 с.
18. Рогова Г.В. Цілі та завдання навчання іноземних мов, загальна методика навчання іноземних мов, 1991. 360 с.
19. Рогов Є.І. Настільна книга практичного психолога: навчальний посібник, 1999. 384 с.
20. Щерба Л.В. Викладання іноземних мов у середній школі: Загальні питання методики, 2012. 160 с.
21. Maley Alan, Duff Alan Drama book of communication activities for language teachers, 1993. 256 p.